

Hárs Ernő

PÁRHUZAMOK CAMÕES ÉS TASSO EPIKÁJÁBAN

A sors úgy hozta, hogy két évtized leforgásán belül az újkor hajnalának két reprezentatív eposzát, A LUSIADÁK-at és A MEGSZABADÍTOTT JERUZSÁLEM-et ültethettem át magyarrá, s így a lehető legközvetlenebb átélés formájában tapasztalhattam meg annak a babitsi megállapításnak az igazságát, amely róluk AZ EURÓPAI IRODALOM TÖRTÉNETÉ-ben olvasható, s amely némi szentségtöréssel, de nem csekély tárgyismeretre támaszkodva kimondja, hogy „ezek az eposzok különben egy kicsit hasonlítanak is egymáshoz”.

Hasonlítanak, igen, mert a két szerző, a portugál Luis de Camões és az olasz Torquato Tasso véleményem szerint voltaképpen – a vergiliusi példakép szem előtt tartásával ugyan – az ILIÁSZ-t és az ODÜSSZEIÁ-t énekelte meg újra, az antik hexameter helyett a kor divatjának megfelelő zengzetes ottava rima, másképp stanza versforma alkalmazásával. A LUSIADÁK és az ODÜSSZEIA rokonsága a bennük elbeszélte fantasztikus tengeri utazások alapján kézenfekvő. Az ILIÁSZ és A MEGSZABADÍTOTT JERUZSÁLEM párhuzamba állítására viszont nemcsak a mindkettőben előforduló rengeteg fegyveres összecsapás, hanem elsősorban a két főhős, Akhilleusz és Rinaldo szerepének hasonlósága jogosít fel. Az eposzi célnak, Trója, illetve Jeruzsálem bevételének elérését éppúgy késlelteti Akhilleusz haragja, mint Rinaldo féktelensége. Csak az indulatok mederbe szorítása után történhetik meg a győzelmes kibontakozás.

A két eposzköltő nagyjából azonos időben, a reneszánsz kihunyó fényeitől beragyogott XVI. században élt. Tasso húsz évvel később – 1544-ben – született, mint Camões, és tizenöt évvel élte túl a portugál géniust. Életpályájukban csak a vagyontalan köznemesi helyzetükből következő anyagi kiszolgáltatottság és a börtönökkel is megterhelt ide-oda hányódás volt a közös, műveltség tekintetében jelentős különbség állt fenn közöttük. Tasso az akkori Európa szellemi központjának számító Itália legjobb egyetemeit látogatta, és legfényesebb elméinek társaságában csiszolódott, Camões szellemi tájékozottságának alapja ezzel szemben a Coimbrai Egyetem rövid ideig történt látogatása mellett az a középszerű enciklopédikus ismereteket tartalmazó vademecum volt, mellyel a felfedezőutakra induló portugál tengerészeket általában ellátták. Míg Tasso valószínűleg semmit sem tudott az élete legnagyobb részét a távoli tengerentúli világban töltő s az ő szemszögéből provinciálisnak számító kortársról, Camões egyik szonettjében, a DE UM TÁO FELICE ENGENHO kezdetűben mint a kor egyik nagy költőjéről emlékezik meg róla a spanyol Boscán mellett.

A rangkülönbséget finoman érzékeltetik azok a stanzák, melyekben a két költő fedelmi pártfogójának jóindulatát igyekszik megnyerni:

*„Jó kart kaptam, hogy fegyvered emelje,
hogy zenghesselek, hajlamot a dalhoz;
csak az hiányzik, hogy fogadj kegyedbe,
mert becsülnöd kell azt, ami magasztos.
Ha megadja nekem az Ég kegyelme,*

*s ha te énekre méltó dolgokat fogsz
művelni, mint azt megjósolja szívem,
ahogy isteni szándékod tekintem,*

*olyat, hogy jobban retteg a tiedtől,
mint félt Medusza látványától Atlasz,
s hogy Marokkót s Trudantét perzseled föl,
míg Ampelusza síkján toványargalsz,
világraszóló dal lesz, ami feltör
műzsámból akkor, boldog, diadalmas,
hogy benned lássák Nagy Sándor utódját,
ki Achillesnek nem irigylő sorsát.”*

(A LUSIADÁK, X. 155. és 156.)

és

*„S te fennkölt Alfonz, ki engem a balsors
dűhe elől mentettél kikötőbe,
eltévedt vándort, akit sziklapadhoz
vert már a hullám, átcsapva fölötte,
víg homlokkal vedd írásom magadhoz,
mit szent fogadalomtól ösztönözve
adok át. Jós tollam megírja rólad
egyszer tán, mit most említ csak futólag.”*

(A MEGSZABADÍTOTT JERUZSÁLEM, I. 4.)

Az eposzi hasonlóság fennforgását nem zárja ki az a körülmény, hogy a két hősköltemény mind témája, mind koncepciója tekintetében alapvetően különbözik egymástól. A LUSIADÁK főhőse az ismeretlen földrészek felfedezésére induló rettenthetetlen bátorságú portugál nép, A MEGSZABADÍTOTT JERUZSÁLEM-ben viszont a shakespeare-i tragédiák magasízzású jellemábrázoló művészetével bemutatott hősök csapnak össze a Szent Sírért folyó ideológiai és valóságos fegyverekkel vívott küzdelemben. Az elsőnek legnagyobb értéke a XVI. században robbanásszerűen kitágult világ természettudományos pontosságú bemutatása, a második a következetesen motivált és messterien bonyolított cselekmény példátlan drámaisága. Az egyik az Afrika megkerülésével Indiába vezető felfedezőút keretében felidézi az egész addigi portugál történelmet, és ámulatra készítő tájékozottsággal mutatja be India társadalmát, a másik a keresztény Nyugat és a mohamedán Kelet népeinek színpompás felvonultatása mellett egy művészi pajzs domborműveinek ürügyén megéneklí az Este család történetét a legrégibb római gyökerekből kiindulva a költőt udvarába fogadó II. Alfonzra.

A hasonlóság nem a valóságos elemekben, hanem a cselekményt színező varázslatos, csodálatos vallási és mitológiai betétekben nyilvánul meg, továbbá abban, hogy mindkét mű – a reneszánsz minden tudományos felvilágosultsága ellenére – a régi, ptolemaioszi világkép alapján áll. Talán, mert ez volt a költőibb.

A LUSIADÁK női főszereplője Venus, A MEGSZABADÍTOTT JERUZSÁLEM-é Armida, az átlagon felüli szellemi és fizikai adottságokkal rendelkező, ellenállhatatlan bűverejű pogány varázslónő.

Camões így mutatja be a portugál nép érdekében Jupiter színe elé járuló szerelem-istennőt:

*„Arany hajfürtök omlottak nyakára,
amely mellett a tiszta hó fakó lett;
két keble, mellyel, senkitől se látva,
gyermeké játszott, remegett, ahogy ment;
lángolt hasának fehérszínű pántja,
hol mindenkit Amor tüze csapott meg;
sima csípőit, kétfelől lefolyván
kívánságok fonták be, mint borostyán.*

*Testrészeit, melyeknek a szemérem
az öre, könnyű selyem borította;
nem tár fel, nem rejt a fátyol egészen,
pillantást nyújt a rőt liliumokra;
de hogy a vágy kettőzött tűzzel égjen,
a ritka kincset előtérbe tolja.
Már érezni az Egekben felettébb
Vulkán féltékenységet, Mars szerelmét.”*
(A LUSIADÁK, II. 36. és 37.)

Tasso pedig szinte szóról szóra ugyanilyen fojtott erotikával ecseteli a keresztény tábor erejének bomlasztásával megbízott Armida bájait:

*„Gyönyörű keble szűz hóval kecsgetet,
táplálva, szítva a szerelmi lázat,
láthatók félig a nyers, ifjú mellek,
félig takarja őket a ruházat,
irigyen; de ahol nincs út a szemnek,
a gondolatok átjárót találnak,
s a külső szépségeknél többre törve,
haladnak belső titkokig előre.*

*Mint mikor víz vagy kristály tisztaságát
üti a fény át, hibát nem okozva,
úgy lép a gondolat a zárt ruhán át,
a tilalmas részek felé hatolva.
Ott elkalandozik, s ahány csodát lát,
aprólékosan mind kipuhatolja;
majd tapasztalatairól beszámol
a vágnak, mely így még forróbbra lángol.”*

(A MEGSZABADÍTOTT JERUZSÁLEM, IV. 31. és 32.)

A csábító szépség egyedülálló, mágikus pompájú környezetet kíván. Ezt a feladatot tölti be A LUSIADÁK-ban a sok viszontagságot szenvedett hajósoknak Venus által jutalmul felkínált Szerelmek Szigete, A MEGSZABADÍTOTT JERUZSÁLEM-ben pedig Armida kertje, melyet a szerelmes varázslónő a palesztinai csatározások színhelyéről elraga-

dott Rinaldo számára létesített az Atlanti-óceánban fekvő Boldogok Szigetén. A camões-i mű egyik leggyönyörűbb része a venusi ajándék bemutatása. A délszaki természet és a pogány mitológia teljes gazdagságát felvonultatja a sziget szépségének dicséretére, ahol tavakban fürdőző vagy ligetekben vadászó nimfák várják a hajósok érkezését. A stanzák átforrósodnak, és helyenként leplezetlenül egyértelmű sorokkal adnak földi hitelességet a fantasztikus paradicsomi varázslatnak.

*„Egy parti öböl békés karimája
felé fordultak orrukkal a gályák,
hol Küthereia rőt kagylói voltak
festői dísze a fehér homoknak.”*

vagy

*„az illatos, friss citromok az ágak
közül, mint szűz mellbimbók kandikáltak.”*
(A LUSIADÁK, IX. 53. és 56.)

A portugál költőnek ugyanakkor gondja van arra is, hogy a látszólagos bacchanáliának megtámadhatatlan szellemi értelmezést adjon:

*„Mert Thétüsz és az óceáni szépek,
s a sziget, mely tündér pompában izzik,
nem egyebek, mint a megbecsülések,
melyek az életet megnemesítik.
A győzelmek és a kitiüntetések,
a homlok, melyen babér s pálma díszlik,
a dicsőség, csodálat s népszerűség:
ezek adják a bűvös sziget üdvét.”*
(A LUSIADÁK, IX. 89.)

A tassói eposz megfelelő része egy fokkal aggályosabb és önemésztőbb erkölcsiséget tükröz. Itt is vannak folyton nyíló virágok és szakadatlanul termő gyümölcsfák, meztelenül fürdőző lányok, és Armida és Rinaldo szerelmi kettőse nem kevésbé magas hőfokú, mint a portugál műben megörökített páros enyelgések, de az Arany János által kéjsóvár olasznak titulált szerző mindezeket a materiális élvezeteket nem valami kivételes érdem jutalmaként, hanem mint levezeklendő eltévelyedést állítja az olvasó elé. Rinaldo az arcához tartott pajzs tükreben megszegyenülten döbben rá, hogy önfelédelt élvhajhászása milyen messzire sodorta önként vállalt magasztos feladatának, a Szentföld visszafoglalásának teljesítésétől. Régi önmagát csak vétkeinek töredelmes megvallása és az után a magányos hajnali megtisztulás után nyerheti vissza, mely az eposz egyik drámai csúcspontja.

*„Mikor helyük a nappalnak nem adták
még át egészen az éjjeli árnyak,
s pír lepi már Kelet egének alját,
de a csillagokból még egyméhányat*

*őríz a menny, indul el az Olajfák
hegye felé, örülve a csodának,
melyet itt a hajnali, ott az éji
örök isteni szépség tár ki néki.*

*S eltűnődik: »Az ég temploma mennyi
gyönyörű fényt tartalmaz egybegyűjtve!
Nappal a napszekér, éjjel ezernyi
aranyló csillag és a hold ezüstje
ragyog belőle; mégsem nézi senki,
s a zavaros fény inkább hat szívünkre,
mely egy gyarló földi arc mosolyából
vagy pillantásából felénk világol.«*

*Ezt gondolván, a legfelső oromra
hágott, s ott alázatosan letérdelt,
s a legmagasabb ég fölé hatolva
lélekben, Kelet irányába nézett:
»Múlt életemre, bűnös homlokomra
irgalmas szemekkel tekints le, kérlek,
Atyám, s hullasd kegyelmed záporát rám,
tisztuljon meg bennem a régi Ádám.«*

(A MEGSZABADÍTOTT JERUZSÁLEM, XVIII. 12–14.)

A vergiliusi alvilágjárás hiányzik a két eposzból, de van bennük egy-egy feltűnően hasonló epizód, mely a föld, illetve a tenger rejtett mélységeibe vezet. A LUSIADÁK-ban a portugálok legfőbb ellenfele az égi hatalmak szintjén Bacchus, aki Indiában szerzett hírét félti az odatartó bátor felfedezőktől. Miután minden korábbi cselszövése kudarcot vallott, Neptunust keresi fel víz alatti lakában, azt kérve tőle, hogy pusztító vihar támasztásával szabadítsa meg őt kényelmetlen vetélytársaitól.

*„Sok ágra oszló, óriási barlang
legmélyén, hová elbújik a tenger,
s honnan őrzöngve tör ki a szilaj hab,
mikor vitázik a dühödt szelekkel,
lakik a dicső Neptunus, s vigadnak
a Nereidák egyéb istenekkel,
hol városok kapnak helyet a vízben,
melynek lakója a sok nedves isten.*

*A soha fel nem tárt tengerfenéken
a homok finom ezüsttel behintett;
tornyok tűnnek fel, síkság közepében,
mint kristály, melyen átiütnek a színek;
minél közelebb hatol, voltaképpen
annál kevésbé sejtí a tekintet,
hogy kristály-e vagy gyémánt-e, amit lát,
oly tündöklő fénnel veti a szikrát.*

*Kapujuk arany, dús gyönggyel kirakva,
mely a kagylók sötétjében terem meg,
gyönyörű művészettel kifaragva,
min Bacchus dühös szeme megpihenhet:
feléje elsőként a tarkabarka
vén Khaosz dúlt vonásai merednek;
ott található a négy elem is még,
ahogy ellátja mindegyik a tisztét.”*

(A LUSIADÁK, VI. 8–10.)

Tasso eposzában egy pogányból kereszténnyé vált segítőkész varázsló kalauzolja az Armida által elragadott Rinaldo felkutatására vállalkozó két kereszties vitézt a titkos föld alatti világba, hogy ellássa őket a feladat végrehajtásához szükséges felvilágosító-sokkal és eszközökkel.

*„Most kézenfogva a folyó alatti
legbelső mélybe vezette a kettőt,
hol csak gyér fényben lehetett haladni,
mint hogyha félhold világít meg erdőt;
az itt rejlő üregekből fakad ki
az összes ér, amelyből a kerek föld
forrásai, sebes folyói lesznek,
s a tág tavak, melyek lustán pihennek.*

*Szemlélhették eredetét a Pónak,
Hüdaszpésznek, Gangesznek és Dunának,
s az Eufrátesznek úgy, mint a Donnak,
s a Nílus sem vont forrására fátýlat.
S egy folyót láttak lejjebb, melyből olvadt
kén, valamint mozgékony higany áradt:
ebből, mihelyt felszívta folyadékát
a nap, aranyrög s ezüstüledék vált.*

*És láthatták, hogy körben csupa drága
ásványból van a folyóágy kirakva,
amitől mintha fáklyalángban állna,
úgy tündöklök a föld alatti kamra.
Legyőzve a sötétség borzadálya,
kék zafír s rőt gránát egymásnak adja
szikráit át, karbunkulus világít,
gyémánt ragyog, smaragd lövell vidám színt.”*

(A MEGSZABADÍTOTT JERUZSÁLEM, XIV. 37–39.)

A harci jelenetekben a tassói eposz a cselekmény természeténél fogva utolérhetetlenül gazdagabb, mint a portugál pályatársé. Változatos leírásukban a végtelenül kifinomult szellemű, labilis idegrendszerű udvari költő nemcsak magasfokú anatómiai ismereteiről, de elsőrangú vívótudományáról is tanúságot tesz. A Tankréd és Clorinda, Raymond és Argante, végül Tankréd és Argante közt lefolyó párviadalok bemu-

tatása nemcsak költői, hanem harctechnikai szempontból is műredek. De ha Camõesnél hiányzanak is az olyan hátborzongató motívumok, mint a fej nélkül vágató lovas vagy az elejtett kard után nyúló levágott kar, a sorsdöntő ütközetek ábrázolásának szuggesztivitásában állja a versenyt A MEGSZABADÍTOTT JERUZSÁLEM hasonló témájú stanzáival. A portugáloknak a mórokkal vívott ouriquei csatája nem vált ki kisebb megrendülést, mint a keresztieseknek az egyiptomi haderővel történt ascalonai összecsapása.

*„Levágott fejek, végtagok repülnek,
érzékellen, gazda nélküli csonkok,
vannak, kiknek bele kilógva lüktet,
bőrük fakó, vonásaik halódók.
Az ocsmány sereg már nem menekülhet;
vérpatakok áztatják a porondot,
hogy színét is elveszti a növényzet,
piros váltja fel a zöldet s fehéret.”*

(A LUSIADÁK, III. 52.)

vagy

*„Ekképp harcoltak, s ide-oda ingott
még félelem s remény között a mérleg,
törött lándzsák borították a síkot,
roncs pajzsok, csonka páncélöltözékek;
kard állt ki átszúrt mellből, felszakított
hasból, s a földön is akadt temérdek;
szákszám hevert hanyatt vagy arcra hullva,
mintha a földet mardosná, a hulla.”*

(A MEGSZABADÍTOTT JERUZSÁLEM, XX. 50.)

A szörnyű mészárlások megjelenítésénél szívderítőbb párhuzamos magaslatai a két eposznak, amikor I. Alfonz portugál királyt, illetve a kereszties hadak vezérét, Bouillon Godfriedet égi látomás erősíti meg az előtte álló küzdelem győzelmes kimenetelének hitében.

*„Már hajnali fény oszlatgatta szerte
a Sark csillagait, vígan, serényen,
midőn Alfonznak Mária keresztre
feszített Fia jelent meg az égen.
Az, míg rajongva tekint fel a jelre,
ekképp kiált az égi Hit nevében:
– »A pogánynak, a pogánynak jelenj meg,
Uram, ne nékem, ki hiszek tebenned!«”*

(A LUSIADÁK, III. 45.)

A Jeruzsálem falainak végső megrohamozására készülő Bouillon előtt nem a kereszt, hanem Mihály arkangyal tűnik fel. Megmutatja neki, hogy mint sietnek a segítségére a vár körüli harcokban elesett nagy hírű bajtársak, majd így folytatja:

„Szemed merészen vesd még magasabbra,
s az Ég egész seregét látod együtt.«
S Godfréd elámul, hogy felette hadba
mily végtelen számu szárnyas tömeg gyült.
Ugy oszlanak három tömött csapatra,
hogy szintén hármasan tagolt a rendjük:
a körívek, melyekbe szerveződnek,
befelé csökkennek, kifelé nőnek.”

(A MEGSZABADÍTOTT JERUZSÁLEM, XVIII. 96.)

A két eposz valamennyi stíláriis és tematikai hasonlósága közül a legfrappánsabb s egyben a legmegrendítőbb a két egymástól tökéletesen eltérő alkatú, de egyformán tragikus sorsra ítéltt nőalak halálának megörökítése, Inês de Castróé a portugál és Clorindáé az olasz költő művében.

Inês egyszerű kasztíliai nemeslány volt, s elkövette azt a hibát, hogy beleszeretett a portugál trónörökösbe, Péterbe, aki titokban feleségül is vette. Amikor a frigyből gyermekek is születtek, a spanyol befolyástól féltő udvaroncok a király, IV. Alfonz tudomására hozták a rangon aluli kapcsolatot, majd a Coimbrába rendelt fiatalasszonyt az uralkodó színe előtt aljasul lekaszabolták. Péter trónra kerülése után felkutatta és kivégeztette a gyilkosokat, akiknek előbb kézcsókra kellett járulniuk a koporsójából kiemelt és trónra ültetett halott Inês elébe. A morbid fenségű jelenet A LUSIADÁK leg-híresebb részletévé vált, és számtalan színpadi feldolgozást ért meg. Nálunk Dugonics András közvetítésével Erkel Ferenc BÁTORI MÁRIA című operájának librettójához szolgált alapul.

Clorinda ellenkező úton jutott el az Inéséhez hasonló mártíriumig. A keresztény etióp uralkodópár lánya volt, akit fehér bőre miatt anyja, a király féltékenységétől tartva, egy fekete bőrű csecsemőre cserélt át, és száműzött az udvarból. A csöppség, egy mohamedán szolga gondjaira bízva, harcos amazonná fejlődött, és a keresztések támadásának hírére felajánlotta szolgálatait a jeruzsálemi királynak. Alig indultak meg a vár körüli csatározások, szépségével magára vonta Tankréd figyelmét, aki első látásra halálosan beleszeretett. Tasso az ideológiai szempontból tilalmas viszony feszültségét fokról fokra továbbélezi, és mesteri cselekménybonyolítással eléri, hogy Tankréd egy éjszakai párviadal során, ellenfelét bátorsága és harci tudása miatt férfinak véelve, akaratlanul gyilkosa lesz szerelmének. A haldokló lány utolsó sóhajában azt kéri a győztes lovagtól, hogy az igaz hit elleni eddigi lázadással elkövetett vétkeinek kiengesztelésére, részesítse őt a keresztység szentségében.

Camões nyers, férfias hangja sehol nem válik olyan gyengéden együttérzővé, mint amikor a dinasztikus érdekek áldozatává vált, védtelenül kiszolgáltatott Inést búcsúztatja.

„Mint túlkorán letépve, a fehéren
nyíló százsorszép ártatlan virága,
melyet, miután meggyötört kezében,
hajába tűz kacéran a leányka,
hogy illata, színe elvész egészen,
oly sápadt lett Inês, halálra válva,
arcán a rózsák hervadtra enyésztek,
együtt hagyta el friss színe s az élet.

*Soká siratták még szomorú sorsát
a Mondego lányai, s emlegették,
az elsírt könny forrassá változott át,
mint halálának szentelt örök emlék.
Inês szerelmének hívják a forrást
mindmáig arról, ami ott esett rég.
Virágot öntöz tisztavízű habja,
tartalmát könny, nevét szerelem adta.”*
(A LUSIADÁK, III. 134. és 135.)

A Tasso által versbe foglalt gyönyörű katarzis, a tévedésből megölt szerelmesnek az utolsó pillanatban történő megkeresztelése legalább ilyen megrázó erejű. A porig sújtott szerencsétlen győztes embertelen fájdalomának ez a minden gyűlöletet feloldó lírai végakkord adja meg örök érvényű művészi átszellemítését.

*„S csak azért nem halt meg, mert összefogta
a szíve őrzésére szánt erőket,
s a víz által, fájdalmát visszafojtva,
életet adott a vassal megöltnek.
Míg ajka a szent szavakat susogta,
öröm ragyogta át arcát a nőnek:
s úgy tűnt, azt mondja, derűsen bucsúzva:
»Az Ég megnyílik, békén kelek útra.«*

*Fehér arcára sápadt színt terített
liliom és viola keveréke,
s miközben szeme magasba tekintett,
az ég s a nap részvétellel telve nézte;
hidegre vált meztlen keze intett
a lovagnak engesztelést a béke
jelével. Így hagyta el a világot
a szép nő, s szinte csak aludni látszott.”*

(A MEGSZABADÍTOTT JERUZSÁLEM, XII. 68. és 69.)

Az egybecsengés olyan erős, hogy a két epizódban egyes stanzákat akár fel is lehetne cserélni egymással. Pedig utánzásról bajosan lehet szó, minthogy Tasso – mint arról már említés történt – csaknem biztosan nem tudott a portugál pályatársáról, Camões viszont nem követhette példaképként az olasz hőskölteményt, mert A LUSIADÁK 1572-ben, három évvel korábban jelent meg Lisszabonban, mintsem A MEGSZABADÍTOTT JERUZSÁLEM elkészült.

S végül utolsó bizonyítékkul álljanak itt azok a sorok, melyek a két hősköltemény legfőbb erkölcsi üzenetét tartalmazzák, s melyek bármennyire különböző körülmények között hangzottak is el, szintén nem egyebek, mint egy és ugyanazon gondolat messze zengő lírai parafrázisai.

Mánuel király A LUSIADÁK IV. énekének 78. stanzájában ezekkel a szavakkal indítja el Vasco da Gamát az Indiába vezető tengeri út felfedezésére:

„...Csak munkával, kínnal ér el
dicső, merész dolgokat a halandó;
csak, mely dacol halállal és veszélyel,
az olyan élet híre maradandó,
mert ha nem hódol gyáva rémületnek,
minél kurtább, annál hosszabbra terjed.”

A MEGSZABADÍTOTT JERUZSÁLEM XVII. énekének 61. stanzájában pedig az Armida bűvkörébe került Rinaldo kiszabadításával megbízott öreg varázsló ezzel az intelemmel téríti vissza az ifjú bajnokot szent fogadalomban vállalt eredeti feladatához, a kereszt szolgálatához:

„Uram, nem nimfák, virágok, szirének
között, kies forrás partján üdülve
találhatunk, hanem csak az erények
fárasztó, meredek ormán az üdvre.
Nem jut ide, ki hőt, fagyot nem érzett,
s a gyönyör csapdáit ki nem kerülte.
Vagy szívesebben völgybe zárva tengnél,
fenséges madárként, mely szárnyra nem kél?”

VERSFORDÍTÁS-PÁLYÁZAT

Robert Frost

JÁRTASNAK KELL LENNI VIDÉKEN

Az égő ház az éji eget
Alkonyfényvel ragyogta be...
Most már csak a kémény állt a házból,
Mint szirmok nélkül egy bibe.

A szél nem arra vitte a lángot,
S az út túloldalán a pajta
Épen maradt: a hely nevét
Ő képviselte csak, elhagyatva.

Többé nem tárult ajtaja
Köves úton érkező csapatoknak,
Kazlát nem szálazták szekerek,
Paták a földön nem dobogtak.